

PRŮHLEDY DO HISTORIE XVI.

ZDRAVÍME SE „ČEST PRÁCI“ A OSLOVUJEME „SOUDRUŽKO, SOUDRUHU“

V období po roce 1948 se dají hledat pozitivní události jen s vědomím všech mezinárodně – politických souvislostí. Času plného bezpráví, zastrasování a teroru nejrůznějšího druhu, který vytvářel podhoubí permanentní obavy jednotlivce ve společnosti tehdejšího Československa. Obrovský válečný mrak nacismu byl vytlačen mírovým komunistickým, který visel v prostoru vymezeném hranicemi republiky od roku 1948 a nikdo se mu nedokázal vyhnout, postavit se mimo něj do pozice objektivního pozorovatele. Jedinou cestou byl riskantní, život ohrožující přechod státní hranice. Ať už to lidé věděli nebo nevěděli, byli angažováni ve prospěch nebo proti komunistům, byli pod jejich vlivem. Věčná konfrontace s ideologií vytvářela podvědomý tlak v mysli, ovlivňující rozhodnutí každého jednotlivce a bránící mu ve vyjádření skutečné pravdy.

Bylo opravdu všechno negativní?

Po válce už do roku 1948 byl tlak komunistů vysoký, sice v duchu masarykovských demokratických principů, ale v pozadí bylo cosi nového. Strana se svými představiteli byla řízena ideologickými a mocenskými zájmy stalinského Sovětského svazu, které se příliš nelišily od těch nacistických. Dotýkaly se všech, kteří byli názorově na druhé straně, byl důsledný, tvrdý a postihoval velké množství lidí. Vyvolával takový strach ve společnosti, že pak už stačila jen připomínka a reakce odpovídala poslušnosti psa cvičeného bičem. Stačilo jen zavelet a neviditelná hůl v mysli všechno zařídila. Pokud chceme tedy psát o našem oboru v období komunistického režimu, musíme mít toto vždy na paměti. Mechanismus selekce vzpomínek totiž nepříjemné zážitky vytěšňuje a najednou zůstává jen to, že jsme v té době byli mladí, plní energie. S láskou pracovali v oboru, rozvíjeli jej a dělali to nejlepší, co mohli. Ale také udávali, šplhali po zádech jiných.

My mladí ještě se zbraněmi v rukou jsme cítili, že prožíváme nesmírně šťastný historický mezník v dějinách lidstva – snad, dej Bože, konec šílených válek a v některých zemích snad i konec hlady umírajících dětí. Pro nás v srdci Evropy znamenal navíc vítězné obnovení svobodné a milované Československé republiky, i když nedobrovolně zmenšené o Podkarpatskou Rus. Po známé minulosti a za dané situace i co do vztahů Čechů a Slováků jiné řešení ani možné nebylo. V dohledné době se jistě mezi vhodnějšími zástupci obou zemí pro obě strany přijatelné a výhodné řešení najde. Dosvědčuji, že v letech 1945 až 1948 to byla skutečně svobodná Československá republika s lidskými svobodami i právy...

(Josef Lesák, člen předúnorového Národního shromáždění)

Ing. Petr Mičola

Autorizovaný krajinářský architekt, ateliér Gerten s.r.o. Od roku 2012 přibližuje čtenářům Inspirace zapomenuté osobnosti a knihy související se zahradní tematikou.

✉ petrmicola@volny.cz

...prokurista Karel Stibor pomalu vstal, těkal pohledem skrze oblaka cigaretového kouře od předsednického stolu, přes hlavy sedících až někam dozadu, kde zahlédl svoji dceru. Stál jednoznačný, jeden konkrétní člověk uprostřed masy lidí tvořících nový poválečný svět s jasným, jednotným stranickým názorem. Plaval nepřítomnými očima a cítil, jak přichází o všechno, o dceru, postavení, morální i hmotné hodnoty. Jak mizí masarykovská energie první republiky a nezadržitelně propadá do minulosti svět, co znal před válkou. Stál a hledal odpověď na otázku, která mu byla položena. Proč vlastně vstupuje do Komunistické strany...

Film z roku 1961 „Jarní povětrí“ podle knižní předlohy „Občan Brych“ Jana Otčenáška v režii Ladislava Helgeho. Přestože je to dílo na objednávku Komunistické strany Československa ke čtyřicátému výročí založení, představuje hlubokou sondu do života společnosti v čase komunistického převratu roku 1948. Dnešní divák v ní bude už těžce hledat politickou agitku a oslavu Strany, ale spíš psychologické drama téměř bergmanovského rozměru.

Socialistický realismus: Autorem malby na stěně ve vestibulu nádraží v Bratislavě byl v roce 1960 František Gaidoš. Foto: Rob Hurson, dostupné z: www.wikipedia/commons/2

Zatímco západní svět pokračoval ve vývoji, i když poznamenaném válečnými událostmi, za železnou oponou byly nová technika a technologie nahrazovány nadšením a vytvářením věcí „na koleně“, s využitím znalostí a zkušeností získaných před druhou světovou válkou. Ponoříme se tedy oblakem nacucaným komunistickou ideologií až dolů na zem, kde je svět lidí odlišný od toho za železnou oponou.

Mělník a Lednice padesátých let

Opět u Šonských. Slunce kreslí skrze okno a záclonu na předmětech cosi připomínajícího stromy z venku. Klidný pohyb stínů dává všemu jemnou houpavou dynamiku. Užívám si harmonii kresby a zvuku vyprávění. Stejná židle, stejná pozitivní energie a noření se do vzpomínek. Chvilku to trvá, než se od těch hezkých dostáváme k těm ponurým, není to totiž snadné, ale pak se protrhne dělicí membrána a vynoří se první vzpomínka o svazácké košili, ve které se muselo chodit do školy. Takový ten zvláštní stav, kdy vlastně nikdo to nepřikazuje, ale pod tím radostným požadavkem je cítit jakási pohružka. „Proč na sobě nemáš svazáckou košili?(!)“ a vy už víte, že nemůžete říct pravdu a místo toho zní odpověď: „Mám ji zrovna v prádle.“ Atmosféru svazácké košile dokresluje velký nápis na zdi ve třídě mělnické školy: „Říkáme si soudružko, soudruhu. Zdravíme se Čest práci.“ A k tomu ještě tabule cti a hany, malá aktivita byla trestána. Ve třídě je třicet dva žáků, z toho pět uvědomělých soudruhů sedících v prvních lavicích, kteří se snaží politicky působit na ty vzadu, co se politice vyhýbali nebo režim z různých důvodů nesnášeli. Agitace převáděná do chlapčeského poštuchování a boje. Účast na pohřbu Klementa Gottwalda v roce 1953 je ovšem povinná pro celou školu a ve frontě na rakev se stojí hodiny. Náhoda tomu chce, že skupinka mělnických studentů slyší výkřiky Marty Gottwaldové obviňující někoho ze smrti jejího muže a také vidí, jak je odváděna. Odchod Stalina a Gottwalda přinesl relativní uvolnění, ale strach z udavačů a možného uvěznění v hlavách lidí přetrvával.

Dostat se do lednické školy v době profesora Scholze bylo prestižní záležitostí a jistou přednost měli absolventi učňovek, na kterou navazovala odborná škola. Vzpomínky na Lednici na Moravě, která ve třetím ročníku spojovala dohromady studenty vysokých škol z Brna, Prahy

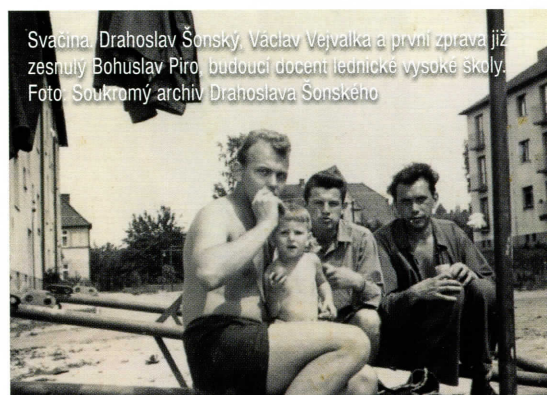
Praxe v Olomučanech u paní Markěty Múlerové, červenec 1955. Zakládání sídliště zeleně v Blansku na sídlišti Bílý Kříž. Zemní práce se prováděly orbou, ora Drahoslav Šonský, koně vede již zesnulý Václav Vejvalka, dlouholetý ředitel Technické a zahradní správy města Brna. Foto: Soukromý archiv Drahoslava Šonského

a Nitra, se pak nesou v duchu úžasné party lidí, která si výborně rozumí a schází se po těch dlouhých letech dodnes. I malá společnost v Lednici na Moravě je v této době rozdělena do dvou skupin. První kolem profesora Scholze a druhé, politické, kolem docenta Paličky. Lednice na Moravě byla dost daleko od centra v Brně a komunistická buňka tak malá, že její síla byla omezená, přesto musel na počátku šedesátých let profesor Scholz opustit školu. Dotek totalitní moci pocítil i Drahoslav Šonský, kdy neměl být připuštěn ke státnicím za to, že se zeptal na důvod jeho odchodu. Všechno nakonec, díky síle srdce, rukou a ostré výměně názorů dopadlo dobře a školu ukončil.

Do Lednice i Brna už v té době jezdil jeden muž z Bratislavy. Byl u státnic, navštěvoval studenty, zajímal se o jejich další kroky životem – Emil Skákala.

Za vlády komunismu bylo třináct vysokoškoláků popraveno. Jako první Miloslav Choc. První monstrproces se konal v roce 1950 s dr. Miladou Horákovou a spol. Bylo zatčeno přes 650 mužů a žen a z nich 639 rozděleno celkem do 36 soudních skupin před státní soudy. Deset i s Miladou Horákovou bylo okamžitě popraveno, 48 odsouzeno na doživotí a 581 ostatních celkem na 7 850 let těžkého žaláře, tj. v průměru 13 roků a několik měsíců jednomu obžalovanému.

(Josef Lesák, člen předúnorového Národního shromáždění... Únor 1948 Šedesát let poté Sborník textů 2008, str. 25)

Svačina. Drahoslav Šonský, Václav Vejvalka a první zprava již zesnulý Bohuslav Píro, budoucí docent lednické vysoké školy. Foto: Soukromý archiv Drahoslava Šonského

Vynucená změna přístupu

V období padesátých let bylo na výběr – spolupracovat nebo nespolupracovat. Spolupracovat z radostné víry v novou budoucnost, nepochopení situace nebo jen z racionálního kalkulu. Pak byla možnost nespolupracovat, stát za svým názorem za cenu všemožných perzekucí. Pro toho, kdo chtěl pracovní růst, to byla těžká volba. Totalitní režim to prostě takto nastavil. V našich souvislostech může být příkladem Emil Skákala (1922–1990), dlouholetý ředitel firmy ZARES Bratislava. Ten dokázal spolupracovat a přitom vytvořil bariéru mezi prací a politickou buzerací. Skákala prožil dětství v Leopoldově. V roce 1932 se přestěhoval s rodiči do Bratislavy. Vystudoval učitelskou a obchodní akademii a při studiích se věnoval i krasobruslení. Když v roce 1946 reprezentoval na akademickém mistrovství světa v Davosu, byl jedním z prvních slovenských krasobruslařů, kteří se vydali na podobné zahraniční závody po konci druhé světové války. Po skončení závodní činnosti se stal trenérem a rozhodčím tanců na ledě. To nejdůležitější z našeho pohledu bylo, že v roce 1952 byl pověřen

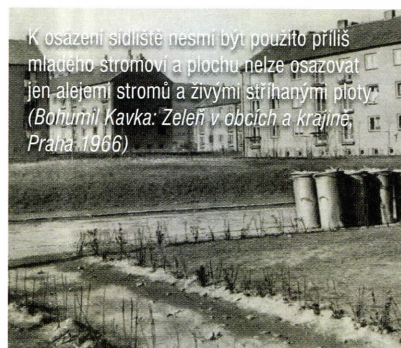
funkcí ředitele bratislavského podniku ZARES a byl jím až do roku 1982. Sou-
druh, který vycestoval na „západ“, kde se
potkal s kulturou i způsobem života a prá-
ce odlišným od socialistického plánování.
Takový člověk, když byl šikovný, mohl
mít v Komunistické straně významné slo-
vo, což otevíralo brány řadě možností.

Emil Skákala (průkopník krásobruslení
na Slovensku, mezinárodní rozhodčí,
zakladatel výstavy Flóra Bratislava),
Leopoldov 6. 8. 1922 – Bratislava 27. 7. 1990
Zdroj: www.leopoldov.sk

Pohled na Bratislavu ze Slavína kolem roku 1960
Foto: FORTEPAN / Umann Kornél, dostupné z: www.fortepan.hu

K osazení sídliště nesmí být použito příliš
mladého stromův a plochu nelze osazovat
jen alejemi stromů a živými sítinými ploty.
(Bohumil Kavka: Zelen v obcích a krajíně,
Praha 1966)

Záhradnictvo a Rekreační Služby města Bratislavy (ZARES)

Podnik ZARES vznikl znárodněním
a sloučením sedmi zahradnických firem
a v počátcích se věnoval především pěstování
květin, tak jak zřejmě bylo před-
válečné zaměření. Rekreační služby, kte-
ré měl v názvu, obstarával provozováním
plaveckého bazénu a zimního stadionu,
které měl podnik ve správě. V té době
se Bratislava rychle rozvíjela, bylo nut-
né stavět byty a na okraji starého města
začala vznikat nová sídliště, jako důkaz
úspěchů a péče o pracující lid. Sídliště
rostla „rychle“, jenže po odchodu nechá-
valy stavební firmy mezi domy zpustlou
plochu zdusanou a plnou stavebních
zbytků. Nebyly chodníky, lavičky, hřiště
ani zelen.

V této situaci vychází v prosinci 1958
Zákon o územním plánování, ve kterém
se píše:

(2) *Zastavovací plány určují přesné po-
lohové a výškové situování všech budov,
objektů a zařízení a jejich zapojení na ob-
dobné budovy, objekty a zařízení mimo
projektovanou stavbu, popřípadě též eta-
py stavby; dále řeší veškeré výškové a sa-
dové úpravy území.*

(Zákon 84 ze dne 12. prosince 1958
o územním plánování, §7, odst.2)

Zaměření na pěstování květin se ale
mělo výrazně obohatit. Na konci pade-
sátých let se v Brně setkává Šonský se
Zdeňkem Zvolským. Velmi pracovitý
Zvolský, po složitých okolnostech čer-
stvý absolvent lednické školy, přesvědčil

ředitele Skákala, aby vznikl podnik, kte-
rý bude mít projekci, realizaci a údržbu,
a to všechno v rámci ZARES. To se
v roce 1960, rozhodnutím záposloven-
ského krajského odboru místního hos-
podářství a posvěcením komunistickou
stranou, podařilo.

V té době se v Bratislavě střetlo ně-
kolik základních faktorů. Potřeba
výstavby bytů, Zákon o územním
plánování, komunistická vůle a touha

Výstavba Ružínova.
Foto: Občianske združenie Bratislavské rožky
Dostupné z: www.bratislavskerozky.sk

V letech 1958–1961 vzniká na Račianskej
ulici první panelákové sídliště Februárka.
Foto: Občianske združenie Bratislavské rožky

Dětské pískoviště musí být dobře odvodněno,
aby dešťová voda mohla rychle prosakovat do spodiny
(Bohumil Kavka: Zelen v obcích a krajíně, Praha 1966).

mladých odborníků po práci. Z těchto komponentů vznikla urychlovací směs, která nastartovala dynamický proces. Městský investorský útvar byl pověřen objednávat u ZARESu projekty na volné plochy v nově budovaných sídlištích.

Komplexní sadovnický útvar

Město přímo zadávalo a ptalo zakládání nových zelených ploch. Díky tomu se středisko zakládání rychle rozvíjelo. Pozemní stavby dostaly nařídenu delimitovat dva nákladní automobily, autobagr a buldozer. Vyčlenily se nevelké mzdové fondy, které prezentovaly asi čtyři koruny na hodinu. Šonský v té době chtěl pracovat v projekci, ale Zvolský jej přesvědčil, aby se věnoval realizacím. Díky náhodě potkáva Šonský ve vlaku do Nových Zámek Alfonze Tormu, dalšího absolventa lednické školy, kterého přesvědčil, aby šel dělat do projekce. V podniku všechno domluvil, prosadil a tak „kluci z jednoho lednického ročníku“, jak Drahoš Šonský se smíchem vypráví, obsadili všechna důležitá místa. Projekci Ing. Alfonz Torma, realizaci Ing. Drahoslav Šonský, údržbu Ing. František Veruzáb a vedoucím byl Ing. Zdeněk Zvolský. Myšlenka sadovnického střediska jako komplexní služby byla na počátku šedesátých let novým způsobem, jak se adaptovat na složitou a nesvobodnou situaci v zemi a využít ji pro rozvoj oboru.

Pracovní náplní byly především návrhy výsadby, jejich zakládání a později i údržba. Středisko mělo zpočátku 25 pracovníků, ale když se začaly realizovat bratislavská sídliště – Miletičova, Februárka nebo celý Slavín s mohutným sousoším připomínajícím padlé sovětské vojáky od so-

Slavín: památník se hřbitovem sovětských vojáků dostavěný v roce 1960 – současný stav.
Foto: Jozef Kotulič – Vlastní dílo, CC BY 3.0, dostupné z: www.commonswikimedia.org

chaře Trizuljaka, počet rychle narůstal. Když se rozkřiklo, že někdo dělá tímto komplexním způsobem zeleň, začaly se hrnout požadavky. Hydrostav v té době budoval Povážské kaskády – Madunice, Hlohovec, Piešťany až k Liptovskej Mare a nechával zpracovávat projekty u Hydroprojektu Praha, ale při realizaci se měnily a upřesňovaly celé dlouhé úseky. Ve spolupráci s Hydrostavem se prováděly mohutné terénní úpravy, protože byl k dispozici rozsáhlý technický park, ale sadové úpravy – břehové porosty, ovocné aleje, sady i zahrady u technických a obytných objektu už byly plně v režii ZARESu Bratislava. Desetičlenná pracovní skupina denně sázela a první faktura za tyto práce vyděsila celé vedení včetně ředitele Skákaly, který ji tenkrát odmítl podepsat. Byla tehdy na stovacet tisíc korun. Díky těmto obrovským realizacím se bouřlivě rozvíjely školky pro pěstování rostlin. Rozlohu měly sto hektarů a produkce byla schopna pokrýt realizační požadavky téměř všech realizačních skupin. Byly to roky opravdu mohutného rozvoje. Středisko mělo až 130 lidí rozdělených do sedmi pracovních skupin. Pět na bratislavská sídliště, jednu pro Hydrostav a jednu skupinu pro zakládání fotbalových hřišť. Všechny tehdy vedli absolventi Lednice na Moravě.

ZARES Bratislava a především Komplexní sadovnický útvar inspiroval k založení podniků na podobných odborných principech v Nitře, Trnavě, Košicích a Bánskej Bystrici.

■
Děkuji Ing. Drahošovi Šonskému a jeho ženě Kláře za příjemně strávený čas a drobný náhled do doby přelomu padesátých a šedesátých let.

Celkem podle zjištění Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu bylo odsouzeno 205 486 politických vězňů, z nich 234 nevinných oběšeno, 327 osob zahynulo na hranicích při pokusech o únik do svobodného světa. Přes 6 000 úmrtí se ÚDV podařilo zjistit při výsleších na StB, při práci v uranových a jiných dolech a lomech, při pokusech o útěk, v táborech nucených prací a praporech technické pomoci, ve vězeňských nemocnicích i jinak při výkonu trestu. Napočteno bylo 170 938 emigrantů a exulantů.

(Josef Lesák, člen předúnorového Národního shromáždění... Únor 1948 Šedesát let poté Sborník textů 2008, str.24)

POZNÁMKA:

Josef Lesák (1920–2009) byl český a československý studentský vůdce, politik Československé strany národně socialistické, poválečný poslanec Ústavodárného Národního shromáždění. Byl mezi prvými zatčenými po 25. 2. 1948. Souzen byl podle zák. č. 50/1923, neboť zákon 231 na ochranu socialistické republiky ještě v době jejich zatčení neexistoval. Dostal 12 měsíců těžkého žaláře a po odpykání trestu rok tábora nucených prací v kladenských dolech. Tam po exekucím vypovězení z Prahy prožil v práci pod zemí 29 roků.

POUŽITÁ LITERATURA:

KAVKA, Bohumil. Zeleň v obcích a krajině: akce Z. Praha: Tisková, ediční a propagační služba ministerstva místního hospodářství, 1966. Knížnice místního hospodářství.
KLAUS, Václav, Jindřich DEJMEK a Marek LOUŽEK. Únor 1948: šedesát let poté : sborník textů. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2008. Ekonomika, právo, politika. ISBN 978-80-86547-98-5.)

